

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่รู้สึก

คมสัน พสมรินทร์

(ศิษย์เก่ามานุษยวิทยา รุ่น 45-2551)

256

“แม้ว่าโดยทั่วไปความชราอาจนำมาซึ่งความชินชาต่อระเบียบในชีวิตประจำวัน แต่สำหรับข้าพเจ้ามานุษยวิทยาคือ ผู้ไถ่ถอน ใฝ่มอง ทดลอง และเปิดโอกาส ข้าพเจ้าได้ปรองดองกับระเบียบใหม่ของโลกอย่างไม่รู้จบ”

ด้วย “คำนำ” ยังคงเป็นส่วนที่ยากที่สุดในการสร้างงานเขียน ดังนั้น ผมจึงถือโอกาสนำข้อความในบันทึกส่วนตัวข้างต้น (ที่คิดว่าจะเก็บไว้พูดในยามแก่ชรา) มาเปิดเผยล่วงหน้าเสียก่อน อย่างน้อยก็ช่วยชี้ร่องรอยให้ผมสามารถหวนกลับไประลึกถึงประสบการณ์ความทรงจำเกี่ยวกับการเรียนมานุษยวิทยาที่คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระดับชั้นปริญญาตรีได้ชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม

คำว่า “ไถ่ถอน” ชวนให้ผมนึกถึงชั้นเรียนมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ซึ่งขณะนั้นอาจารย์ยุคดิเริ่มด้วยคำถามชวนคิด “เราจะหนีพ้นจากการคิดผ่านภาษาได้ไหม?” หลังจากนั้นราวกับถูกโยนของหนักใส่ในตอนนั้นนับเป็นครั้งแรกที่ผมเริ่มใคร่ครวญพันธนาการทางวัฒนธรรมของภาษาที่บีบรัดและกำกับการเข้าใจโลกของตัวเอง

ผมเริ่มต้นสนใจที่จะเข้าใจระเบียบต่างๆ ของผู้คนและสังคมที่ต่างกันออกไป โดยเริ่มจากการสำรวจตัวเอง ผมเริ่มค้นหาที่มาที่ไป สำรวจพันธนาการต่างๆ อย่างสนุกสนานและจริงจัง [ครั้งหนึ่งผมสนใจเรื่องการกลัวผีของตัวเอง จึงต้องนั่งเขียนความรู้เรื่องผีของตัวเองลงในสมุดบันทึกแล้วนำไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนอยู่พักหนึ่ง จนกระทั่งตอนนี้เราต่างเลิกกลัวผีกันแล้ว] ไม่เพียงแต่การไถ่ถอนความจำยอมที่เคยชินแล้วชวนให้กล้าตั้งคำถามและพยายามหาคำตอบผ่านแง่มุมได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น ชั้นเรียนระเบียบวิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยาของอาจารย์สุดแดนก็ทำให้การสังเกตเป็นมากกว่าการมองเห็น กลายเป็นการ “ใฝ่มอง” ที่ลึกซึ้งผ่านข้อคำถามประจำตัว “Can you see the Moon?, Can you see it seen?” ซึ่งแม้ว่าจะสร้างความงุนงงแก่ผู้เรียนไปพักหนึ่งในช่วงแรก [หรือบางคนก็ยังคนมีนค่างยาวจนถึงปัจจุบัน] แต่เมื่อถึงเวลาลงภาคสนามข้อความข้างต้นก็เป็นตัวช่วยให้ตระหนักถึงที่มาที่ไปของการตีความ [ของผู้ใฝ่มองและจุดยืน] จากการใฝ่มองก่อนจะเขียนลงบันทึกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลได้เป็นอย่างดี

ชีวิตขณะเรียนมานุษยวิทยาปริญญาตรี สำหรับผมแล้วสิ่งที่น่าทึ่งที่สุดคงเป็นการทำงานภาคสนาม [ทั้งที่เลือกเองและผู้สอนเลือกให้ด้วยระเบียบแนวทางของวิชา] ผมคิดเสมอมาว่า สนามคือการ “ทดลอง” ของนักมานุษยวิทยา [แม้กระทั่งในชั้นเรียนก็เป็นสนามทดลองของอาจารย์มานุษยวิทยา โดยเฉพาะอาจารย์สายพิณที่ชอบทดลองสร้างบรรยากาศการเรียนที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การแสดงฝีมือทำอาหารซึ่งผมไม่รู้ว่าอาจารย์ต้องการจูงใจผู้เรียนหรือมุ่งสอนให้รับรู้ความสำคัญของอาหารผ่านผัสสะต่างๆ แต่ที่แน่ๆ คืออาจารย์ทำอาหารอร่อยและหวงสูตรมาก] การทำงานภาคสนามมีความพิเศษ คือการไม่สามารถควบคุมตัวแปรใดๆ ได้ สถานการณ์จึงเป็นเรื่องที่ต้องเผชิญหน้าและนักมานุษยวิทยาต้องนำตัวเองเข้าไปร่วมใช้ชีวิตอยู่ในระเบียบเพื่อเรียนรู้ และคิดค้นหาวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลจากระเบียบนั้นด้วยตนเอง แม้ว่าเราไม่จำเป็นต้องชิมซับหรือถูกดูถูก [อิน] ไปกับระเบียบนั้นอย่างถาวร แต่เราก็จำเป็นต้องปรองดองต่อระเบียบ ทุกขณะของสนามจึงเป็นการ “เปิดโอกาส” ให้ทุกผัสสะได้ทำงานอย่างเข้มข้น ได้รู้สึกผ่านประสาทสัมผัสและรับรู้ความหมายผ่านการคิดและปฏิบัติอย่างปรองดองกับระเบียบของสนาม

อย่างไรก็ตาม การเรียนมานุษยวิทยาก็ได้สอนให้รู้ว่างานของเราไม่ได้จบลงที่สนาม ซึ่งผมยังจำได้ดีถึงขั้นตอนสุดท้ายก่อนจบการศึกษาของคณะ การเขียนรายงานการศึกษาด้วยตนเองจากภาคสนามได้สร้างความทุกข์ทรมานต่อสุขภาพมาก

257

เพียงใด [แม้ว่าเพื่อนร่วมรุ่นสาขามานุษยวิทยาบางคน que เรียนสายศิลป์ในตอนมัธยมปลายมาจะทรมาณไปก่อนแล้วจากการเรียนมานุษยวิทยากายภาพของอาจารย์เสมอชัย ที่อาศัยความเข้าใจเชิงชีววิทยาและบังคับเกรด C] ต่อให้การอาศัยอยู่ในระเบียบของสนามจะสร้างความสำคัญมากเพียงใด ด้วยระเบียบของศาสตร์จะบังคับให้ผู้ศึกษาเป็นผู้มีวินัยขยันในการจัดการข้อมูลและนำเสนอผ่านงานเขียน ซึ่งช่วงขณะเขียนก็เปิดโอกาสให้ผู้เขียนได้สนทนากับตนเองอย่างเข้มข้น จนนำไปสู่การสร้างข้อสรุปและร้อยเรียงข้อมูล เล่าเรื่องราวอย่างมีวาทศิลป์เพื่อชวนให้ผู้อ่านสนใจที่จะสนทนากับงานเขียนทางมานุษยวิทยาต่อไป

หลังจากจบการศึกษา ผมคิดอยู่เสมอว่าโลกทั้งใบคือสนามที่เต็มไปด้วยระเบียบจำนวนมาก ที่น่าสนุกกว่านั้นคือ มันไม่เคยหยุดนิ่ง ถึงแม้ว่าช่วงวัยที่ผันแปรไปตามกาลเวลาจะมาพร้อมกับความแก่ชราซึ่งอาจนำมาซึ่งความชินชาต่อระเบียบในชีวิตประจำวัน มานุษยวิทยาที่ผมได้สัมผัสก็ยังคงให้ความกระตือรือร้นที่จะปรองดองต่อระเบียบใหม่ ๆ รวมไปถึงการหวนกลับมาสนใจตั้งคำถามกับระเบียบเดิมในชีวิตประจำวันที่ชินชา – มานุษยวิทยาที่รู้สึก